

AANWIJZINGEN VOOR DOCENTEN

boek

Het boek Hanna's reis van schrijfster Martine Letterie is in het voorjaar van 2012 gepubliceerd bij uitgeverij Leopold in de reeks 'Vergeten oorlog'. Het is tot stand gekomen op initiatief van CODA Apeldoorn. Het boek krijgt zeer goede respons, zowel van leerlingen als leraren. Het verhaal over Hanna en het Apeldoornsche Bosch biedt een aansprekende manier om scholieren meer te laten begrijpen van de Jodenvervolging in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

lesmateriaal

Schrijfster Martine Letterie heeft het personage van Hanna gebaseerd op een werkelijk bestaand meisje: Margaretha Swart. Anders dan een kind als Anne Frank leefde zij in de Joodse onderklasse van Amsterdam. Dit educatieve materiaal biedt foto's en brieven uit Greta's korte leven, foto's en documenten van het Apeldoornsche Bosch en bronnen over de Jodenvervolging in Nederland.

Met behulp van de lesbrief onderzoeken de leerlingen de historische bronnen.

inhoud doos

De doos bevat 40 gekleurde bronkaarten, verdeeld over vijf thema's. Bijgevoegd zijn kopieerbare werkbladen voor de leerling en dit blad voor de docent.

doelgroep

Het lesmateriaal bij het boek is ontwikkeld voor leerlingen van groep 8 primair onderwijs en de onderbouw van voortgezet onderwijs (11-14 jaar).

lesopzet

Dit materiaal maakt het mogelijk om individueel, in groepjes of klassikaal te werken. Belangrijk uitgangspunt is dat de leerlingen het boek hebben gelezen. Met het boek in de ene hand en de historische bronnen in de andere, gaan ze op onderzoek: welke ware feiten gaan er schuil achter het jeugdboek Hanna's reis? Wat zijn de overeenkomsten tussen de twee meisjes, Hanna en Greta? En waarin verschillen ze soms? De speurtocht leert de leerlingen de emoties van het boek te koppelen aan de werkelijke geschiedenis. Met behulp van de verscheidenheid aan historische bronnen wordt de werkelijkheid van Greta Swart inleefbaar.

lesdoelen

De leerlingen:

- nemen kennis van de sociaal-economische verschillen in vooroorlogs Joods Amsterdam
- kunnen zich inleven in het lot van een Joods gezin
- kennen het stapsgewijze verloop van de Jodenvervolging en kunnen het verhaal van het Apeldoornsche Bosch in deze geschiedenis plaatsen
- krijgen inzicht in de dilemma's van het Joodse personeel van het Apeldoornsche Bosch
- onderkennen dat op het moment zelf voor velen niet duidelijk was waar de Jodenvervolging toe leidde
- worden zich bewust van de relatie tussen literatuur en werkelijkheid

lesduur

Afhankelijk van de gekozen werkvorm (individueel, groepjes, klassikaal) kan, als de leerlingen het boek al gelezen hebben, het historisch bronmateriaal en de werkbladen in 1 of 2 lessen worden behandeld. Het materiaal leent zich echter ook goed voor een verdiepende aanpak.

verdieping

Hier volgen enkele suggesties voor thema's.

- de relatie tussen boek en werkelijkheid. De schrijfster vermoedt dat Greta Swart is opgepakt voor tippelen en daarom naar het Apeldoornsche Bosch werd gestuurd. In het boek heeft ze dit teruggebracht naar een onschuldiger niveau: een weddenschap dat ze een Duitse soldaat moest zoenen. Dit is een interessant gesprekstema: "De schrijfster van het boek heeft de weddenschap tussen Anneke en Hanna dus verzonnen. Waarom heeft ze dat gedaan, denk jij? Welke aspecten heeft ze nog meer bedacht? Was dat nodig?" Afhankelijk van de eigen inschatting van uw klas kunt u doorpraten over jeugdprostitutie en armoede in onze tijd.
- het verloop van de Jodenvervolging. In dit boek en de bijbehorende bronnen komen uw leerlingen een paar voorbeelden tegen van de anti-Joodse maatregelen.
Op www.kampwesterbork.nl/jodenvervolging vindt u dit proces van uitsluiten op detailniveau terug.
- de helft van de kinderen in het gezin Swart heeft het overleefd. Hoe verhoudt zich dat tot het geheel van de Nederlandse Joden? Waren je kansen beter als je rijk was? Hoeveel mensen werden geholpen met een onderduikplek? Wat was de bijzondere positie van gemengd gehuwde Joden?

website

Op www.hannasreis.nl vindt u achtergrondinformatie bij dit project.

Op www.apeldoornschebosch.nl vindt u uitgebreide aanvullende bronnen, waaronder kleurenfilmmpjes van het Apeldoornsche Bosch van voor de oorlog; radio-documentaires en getuigenissen.

COLOFON

Dit educatieve materiaal bij het jeugdboek Hanna's reis van Martine Letterie is ontwikkeld door CODA Apeldoorn i.s.m. Herinneringscentrum Kamp Westerbork, © 2013

initiator: directeur/ bestuurder CODA: drs. Carin E.M. Reinders

projectleiding: CODA, Elske de Jong

samenstelling: Alex Bakker

vormgeving: Circus Sinistra, Mirjam Huffener

drukwerk en productie: Jubels

bronnen:

CODA Apeldoorn

Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Joods Historisch Museum, Amsterdam

NIOD Beeldbank W02

Stadsarchief Amsterdam

Yad Vashem, Israel